

УДК 582.998:631.526.(477.4)

ОЛЕШКО О.Г., канд. с.-г. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

e-mail: olena-ole@ukr.net

ОЦІНКА СОРТОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ КОЛЕКЦІЇ ВИДУ *CALLISTEPHUS CHINENSIS* (L.) NEES І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В ОЗЕЛЕНЕННІ

Проведена оцінка колекційного фонду айстри однорічної декоративного розсадника Білоцерківського національного аграрного університету. Виявлено, що в колекції загалом представлені сорти 17 сортотипів. Показник кількості культиварів у межах сортотипів варіює від 1 до 15 сортів. За термінами цвітіння у колекції переважають сорти середнього та пізнього термінів цвітіння. Досліджені сорти є перспективними для вирощування в умовах культури і широкого використання в різних типах квітників.

Ключові слова: айстра однорічна, колекція, сорт, сортотип, культивар.

Постановка проблеми. Численні і різноманітні сорти айстри однорічної (*Callistephus chinensis* (L.) Nees) мають високі декоративні якості, вони відносно невимогливі до умов вирощування, тому широко використовуються в озелененні. На сьогодні у світовому сортименті налічується близько 4000 сортів айстр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Внутрішньовидове різноманіття однорічної айстри склалося в двох далеких від ботаніко-географічного центру походження регіонах – Західно-Європейському та Північно-Американському. Першим центром селекції айстр можна вважати Францію [2]. У 1750 році тут селекціоновано махрову айстру. Згодом у 50-60-ті роки XVIII ст. в цій країні були створені айстри сортотипу Дюшес. З першої половини XIX ст. центром селекції цієї культури стала Німеччина, де особливу увагу стали приділяти створенню сортів з компактною міцною формою рослин і з різноманітними формами суцвіть: трубчастими, голчастими, півонієподібними та ін. Там же одночасно почали розроблятися і основи насінництва цієї культури. В 1949 році американськими садівниками вперше виведені айстри сортотипу Принцеса [1]. В середині 50-х років XX ст. у США було створено 11 нових сортотипів: Американська Красуня, Американська Кушова, Каліфорнійська Ісполінська тощо [5].

В Україні перші роботи по селекції цієї культури розпочалися у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України. Були створені відомі сорти «Анюточка», «Вереснева», «Голубий павучок», «Жемчуг», «Лелека», «Малиновий блиск», «Ніна», «Наречена», «Праздничная» та ін.

Згідно із сучасною класифікацією весь сортимент айстри однорічної поділяється на 3 класи – Трубчастий, Перехідний та Язичковий, 10 типів: Трубчасті, Прості, Напівмахрові, Віночкові, Кучеряві, Променеві, Голчасті, Напівсферичні, Кулясті, Черепитчасті. Названі вище типи поділяються на 44 сортотипи і групи, що відрізняються будовою суцвіть, формою, розміром, габітусом рослин [1]. Сорти одного сортотипу відрізняються зазвичай тільки кольором суцвіть.

Колекцію *C. chinensis* декоративного розсадника Білоцерківського національного аграрного університету започатковано у 2007 р. за рахунок передачі сортового насіння з різних науково-дослідних установ – оригінаторів сортів (Інститут садівництва НААНУ, Кременецький ботанічний сад, НБС ім. М.М. Гришка). У 2008 р. ця колекція поповнилась 27 новими сортами німецької селекції, представленими німецькою фірмою Крістенсен (м. Ерфурт). На сьогодні колекція включає 127 сортів.

Мета досліджень – вивчення колекції сортів *C. chinensis* декоративного розсадника Білоцерківського національного аграрного університету, проведення оцінки за декоративними ознаками для широкого впровадження культури в озеленення та визначення напрямів збагачення та розвитку колекції.

Матеріали і методика досліджень. В аналізі колекційного фонду дотримувались садової класифікації айстри однорічної, розробленою Н.М. Алексеевою [1], яку традиційно використовують в Україні. За висотою айстри поділяються на п'ять груп: гігантські (80-100 см); високорослі (60-70 см); середньорослі (30-50 см); низькорослі (25-30 см); карликові (15-20 см). За формою куща виділяють айстри овальні, колоноподібні, пірамідальні, широкі міцні і широкі розлогі. За формою суцвіття айстр розрізняють як пласкі, напівсферичні і кулеподібні. За строками початку цвітіння сорти айстри

поділяють на п'ять груп: дуже ранні (до 95 днів від появи сходів); ранні (96-103 днів після появи сходів); середні (104-115 днів); пізні (115-125 днів); дуже пізні (понад 125 днів).

Результати досліджень та їх обговорення. З'ясовано, що у колекції найбільше поширені айстри класу Язичкових (97 сортів), та типу Голчасті (28 сортів). Натомість замало типів Кучеряві, Променеві, Прості, Віночкові, які б збагатили колекцію. Сортове різноманіття в колекції представлено 17 сортотипами. Серед них найбільшою кількістю сортів (10-15) представлені сортотипи Принцеса (15 сортів), Художня (15 сортів), Півонієподібні (13 сортів). Сортотипи Лаплата, Страусове Перо, Піночкію, Ерфуртські Карликові (4), Хризантемоподібні та ін. в колекції представлені сортами в кількості від 2 до 9.

Одним сортом представлені групи Унікум колоноподібна, Куляста, Едельвейс, Дюшес, Тріумф, Принцеса букетна, Матадор, Едельштайн. Ці групи характеризуються високими декоративними якостями і потребують розширення сортового асортименту за рахунок введення в колекцію інших сортів, зокрема «Чарм» (сортотип Унікум колоноподібна), «Куляста Дункель Роз» (темно-червона) (сортотип Куляста), «Дюшес Дарк Блу» (темно-синя), «Дюшес Ред» (червона) (сортотип Дюшес), «Надія», «Лідія» (сортотип Тріумф), «Букет Блу» (синя), «Букет Пурпур» (пурпурово-червона), «Букет Роз Віф» (рожева) (сортотип Принцеса букетна), «Матадор Діп Блу» (темно-синя), «Матадор Сллоу» (жовта), «Матадор Уайт» (біла) (група Матадор), «Аніта» (рожева), «Веста» (синя) (група Едельштайн).

За термінами цвітіння рослин сорти в колекції розрізнялись як ранні (31 % сортів) – це сорти груп Вальдерзес, Карликова Королівська, Лаплата (табл. 1).

Таблиця 1 – Строки цвітіння у сортів різних сортотипів *Callistephus chinensis* (2011 р.)

Сортотип	Сорт	Цвітіння			
		початок	масове	кінець	повна втрата декоративності
Принцеса	«Принцеса Давіна»	10,08	23,08	18,09	24,09
	«Принцеса Марча»	14,08	27,08	23,09	29,09
Трояндоподібні	«Жемчуг»	20,08	2,09	20,09	01,10
Вальдерзес	«Аметист»	20,07	4,08	19,08	25,08
Унікум колоноподібна	«Рубиновые звезды»	28,07	17,08	30,08	06,09
Тріумф	«Оленка»	26,07	3,08	28,08	04,09
Куляста	«Малиновий блеск»	06,08	20,08	27,09	05,10
Півонієподібні	«Ротер Турм»	03,08	10,08	06,09	25,09
	«Яблунова»	27,07	14,08	13,09	20,09
	«Одарка»	09,08	21,08	14,09	22,09
	«Оксана»	12,08	18,08	01,09	07,09
Дюшес	«Седая дама»	26,08	13,09	19,10	22,10
Голчасті	«Сутінки»	30,07	19,08	25,09	02,10
Страусове Перо	«Страусове Перо рожеве»	02,08	12,08	30,08	05,09
Принцеса Букетна	«Букет Крिमсон»	16,08	23,08	03,09	09,09
Едельвейс	«Едельвейс Рубінрот»	28,07	19,08	26,09	03,10
Ерфуртські карликові	«Ерфуртська Рожева»	04,08	12,08	13,09	20,09
	«Ерфуртська Фіолетова»	29,08	14,08	11,09	20,09
Художня	«Холандер»	09,08	16,08	15,09	23,09
	«Саша»	07,08	26,08	06,09	11,09
Лаплата	«Асторія Рожева»	05,08	15,08	05,09	14,09

Рослини з плоскоокруглими суцвіттями в колекції представлені сортотипами: Принцеса, Помпонна, Лаплата, Страусове Перо, Ранне Чудо, Карликова Королівська. Напівсферичні суцвіття у айстр сортотипів Радіо, Голчаста, Трояндоподібна, Півонієподібна, Тріумф, Дюшес, Художня. Бажано було б доповнити колекцію культиварами айстри з кулеподібним суцвіттям сортотипів Американська Кушова, Американська Красуня, Кулеподібна.

Отже, колекція досить повно репрезентує асортимент айстри однорічної за комплексом таких декоративних ознак як висота рослин, форма куща, форма та розмір суцвіть.

Особливо ефектними з айстри однорічної є бордюри – це насадження низькорослих рослин по контуру клумби, чагарникової групи, лінії доріжки. З асортименту, наявного в колекції, це карликові сорти айстр «Оленка», «Анюточка», «Піночкію» тощо.

Для солітерів оптимальні сорти айстр з яскравими суцвіттями – червоні, яскраво-рожеві, оранжеві, малинові. Це колекційні сорти «Ротер Едельштейн» (група Едельштейн), «Краллен Блау», «Вереснева», «Голубий павучок», «Джоконда» (сортотип Художня), «Рубиновые звезды» (сортотип Унікум колоноподібна) та ін.

Для груп і квіткових масивів підходять сорти середньорослих айстр із густомахровими суцвіттями й прямими стеблами колоноподібної чи розлогої форми. Здебільшого масиви з айстр висаджують у великих парках, де вони створюють неповторний колорит [3]. Для модульних квітників підбирають культвари із чіткою формою куща, низькі, різноманітні за кольором і формою суцвіттями – «Піночкію Ред», «Піночкію Дарк Блу» (група Піночкію), айстри групи Мацумото з різними кольорами суцвітть та ін. Найкраще поєднуються сорти айстр з однієї сортогрупи. Наприклад, сорт «Карликова Королівська біла» та «Карликова Королівська синя», які входять до сортогрупи Карликових Королівських; також сорти «Одарка» та «Оксана», які входять до сортогрупи Півоноподібна. Але можливе також поєднання сортів айстр, які належать до різних сортогруп, враховуючи при цьому поєднання кольорів та висоту рослин, зокрема це можуть бути такі сорти «Міледі Блу» (сортотип Тріумф) та «Ерфуртська Карликова Кармезін» (сортотип Карликові Королівські).

Висновки. Таким чином, з'ясовано, що колекційний фонд айстри однорічної декоративного розсадняка Білоцерківського національного аграрного університету представлений сортами 17 сортогруп вітчизняної і зарубіжної селекції, де відносна кількість українських сортів складає 32 %. Найбільшим різноманіттям сортів представлені сортогрупи Принцеса, Художня і Півоноподібні. Широке різноманіття декоративних ознак рослин в колекції (висота рослин, форма куща, форма та розмір суцвітть) та різні терміни цвітіння дозволяють широко впроваджувати культуру в різних типах квітників в умовах даної зони. В перспективі планується поповнення колекції новими сортами для більш широкого представлення світового асортименту *Callistephus chinensis* і проведення науково-колекційної роботи як важливого способу збереження та збагачення рослинного різноманіття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Н.М. Айстри. Біологічні особливості. Вирощування. Використання. Сорти / Н.М. Алексеева, В.М. Черняк, С.М. Левандовська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 160 с.
2. Алексеева Н.Н. Астры / Н.Н. Алексеева, Л.М. Яременко. – М.: Юнивест маркетинг, 1999. – 30 с.
3. Алексеева Н.М. Айстри / Н.М. Алексеева // Квіти України. – 2006, № 4. – С. 6-8.
4. Былов В.Н. Основы сравнительной сортооценки декоративных растений / В.Н. Былов // Интродукция и селекция цветочно-декоративных растений. – М.: Наука, 1978. – С. 7–32.
5. Harris Moran Seeds: Professional Bedding Plant and Flower Growers Catalog. – Rochester, 1987. – 112 p.

Оценка сортового разнообразия коллекции вида *Callistephus chinensis* (L.) Nees и перспективы использования в озеленении

О.Г. Олешко

Проведена оценка коллекционного фонда астры однолетней декоративного питомника Белоцерковского национального аграрного университета. Коллекция представлена сортами 17 сортогруп. Показатель количества культиваров в сортогрупах варьирует от 1 до 15 сортов. По срокам цветения в коллекции преобладают средние и поздние сорта. Исследуемые сорта перспективны для выращивания в условиях культуры и широкого использования в различных типах цветников.

Ключевые слова: астра однолетняя, коллекция, сорт, сортотип, культивар.

Estimating the sort variety of *Callistephus chinensis* (L.) Nees species collection and perspectives of its applying in greenery planting

O.Oleshko

The paper deals with the estimating the collection fund of aster annual in Bila Tserkva National Agrarian University decorative nursery. Seventeen species has been found out in the collection. A cultivars number index within the species varies from 1 to 15. Middle and late blossoming sorts prevail in the collection. The studied sorts are perspective for growing under culture conditions and wide application in different types of growing.

Key words: aster annual, collection, sort, species, cultivar.